

УДК 021.61:004]:027.7:[316.752:001.103-025.28
DOI: 10.31866/2616-7654.16.2025.348075

ЦИФРОВИЙ РЕПОЗИТАРІЙ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

*Іван Курганський,
здобувач вищої освіти ОС «доктор філософії»,
029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: ivan.kurhanskyi@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-5705-5378*

Для цитування:

Курганський, І. (2025). Цифровий репозитарій бібліотеки закладу вищої освіти: системний підхід. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 16, 109–121. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.16.2025.348075>

Метою дослідження є сформулювати основні підходи до аналізу цифрового репозитарію бібліотеки закладу вищої освіти як системного об'єкта.

Методи дослідження. Застосовано сукупність загальнонаукових методів узагальнення, систематизації і прогнозування; метод сходження від абстрактного до конкретного для визначення та виокремлення елементів цифрового репозитарію бібліотеки закладу вищої освіти, їх суттєвих властивостей та взаємозв'язків.

Наукова новизна полягає у застосуванні принципів системного підходу до репозитарію бібліотеки ЗВО і розгляду його як цілісної системи у сукупності взаємопов'язаних елементів: освітньо-наукові ресурси ЗВО, компетентності академічної спільноти у концепціях відкритої науки та компетентності бібліотечних фахівців у різноманітті їх внутрішніх і зовнішніх зв'язків; сформульовано принципи функціонування репозитарію як ціннісно-орієнтованої системи у взаємозв'язку та узгодженості між цінностями відкритої науки та відкритого доступу, які забезпечуються його функціонуванням; цінностями освітньо-наукової діяльності ЗВО; цінностями діяльності бібліотек ЗВО; професійними цінностями розвитку й саморозвитку бібліотечних фахівців.

Основні висновки. Принципи системного підходу, застосовані до аналізу цифрового репозитарію, зокрема кінцевої мети, єдності, зв'язаності й модульності, ієрархії, функціональності, розвитку, децентралізації, дали змогу визначити цифровий репозитарій бібліотеки ЗВО як складну систему зі значною кількістю елементів, їх різноманітністю, різними властивостями елементів, якістю та кількістю прямих і зворотних зв'язків.

Цифровий репозитарій ЗВО як ціннісно-орієнтована система базується на принципах взаємозв'язку та узгодженості між цінностями відкритої науки і відкритого доступу, які забезпечуються його функціонуванням; цінностями освітньо-наукової діяльності ЗВО; цінностями діяльності бібліотек ЗВО; професійними цінностями розвитку й саморозвитку бібліотечних фахівців ЗВО.

Ключові слова: цифровий репозитарій; відкритий доступ; бібліотека закладу вищої освіти; системний підхід; ціннісно-орієнтована система.

ВСТУП

Цифровий репозитарій бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО) є системним інформаційно-технологічним і соціально орієнтованим продуктом, функціонування якого пронизане керівними ідеями та основоположними засадами, що відображають закономірності його розвитку.

Функціонування репозитарію потребує створення його організаційної, технічної, інформаційної інфраструктури, що, зі свого боку, вимагає системного підходу. Системність репозитарію як об'єкта утворюється сукупністю органічно пов'язаних елементів (предметів, людей, процесів), які взаємодіють між собою і спрямовані на досягнення спільної кінцевої мети.

Такими основними складовими є концепції відкритої науки і відкритого доступу, освітньо-наукове середовище та освітньо-наукові ресурси ЗВО, які складають фонди і колекції репозитарію, організація діяльності бібліотеки у наданні послуг репозитарію, компетентність її працівників та академічної спільноти¹ університету у питаннях відкритої науки та відкритого доступу.

Розгляд та виокремлення у цифровому репозитарії бібліотеки ЗВО властивостей системи надає можливість визначити чітку стратегію його розвитку, враховуючи особливості ресурсного забезпечення, стан людського капіталу та ефективний розподіл відповідних функцій.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що нові умови розвитку наукових комунікацій у контексті концепцій відкритої науки та відкритого доступу активізували розвиток цифрових репозитаріїв бібліотек закладів вищої освіти, що потребує підходу до вивчення репозитарію не тільки як до техніко-технологічного інструмента, а насамперед як до системного багатокomпонентного об'єкта, утвореного сукупністю органічно пов'язаних елементів у різноманітні внутрішніх та зовнішніх зв'язків, спрямованих на досягнення кінцевої мети.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

У наукових працях широко узагальнюється досвід функціонування репозитаріїв у бібліотеках університетів. Впровадженню інституційних репозитаріїв, розробленню і реалізації політики відкритої науки університету присвячені публікації О. Бруй (2006, 2022). Дослідниця окреслює особливості інституційного репозитарію, цілі та завдання політики університету у питаннях відкритої науки.

В. Касьян і В. Кушнарьов (2023) представили ключові аспекти впровадження відкритої науки в роботу бібліотек вітчизняних університетів, наголошуючи, що бібліотеки закладів вищої освіти України здійснюють фундаментальні та прикладні наукові дослідження, виконуючи водночас функції провідних координаційних і методичних центрів у структурі мережі освітянських бібліотек. У їхній діяльності значне місце посідають культурно-просвітницький і науково-методичний напрями. У наукових дослідженнях акцентовано на методичному супроводі та забезпеченні ефективного функціонування інституційних репозитаріїв, організації і проведенні навчально-тренінгових заходів, розробленні методичних та нормативно-інструктивних матеріалів. Окрему увагу приділено висвіт-

¹ Академічна спільнота – усі члени університетської спільноти, які беруть участь в освітній та науковій діяльності університету.

ленню основних напрямів і специфіки діяльності бібліотек закладів вищої освіти в сучасному науково-освітньому просторі.

О. Карпенко та Н. Кобижча (2023) здійснили порівняльний аналіз інституційних репозитаріїв українських закладів вищої освіти, що готують фахівців у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Дослідниці розглянули їх як складову якості наукової комунікації в сучасному освітньому середовищі. Для оцінки попиту на науково-освітні ресурси інституційних репозитаріїв серед користувачів науковиці застосували вебаналітичний інструмент SimilarWeb, що дозволило виявити лідерів ЗВО за відвідуваністю їхніх репозитаріїв.

Системний аналіз як метод дослідження, представлений у значній кількості відповідної наукової та навчальної літератури, широко застосовується у дисертаціях і використовується як методологічний підхід у бібліотекознавчих розвідках.

Поміж публікацій останніх років щодо системного аналізу бібліотечної діяльності ЗВО варто згадати дослідження Ю. Куліш (2024). Застосування системного підходу дало змогу дослідниці комплексно розкрити завдання, функції та потенціал бібліотеки закладу вищої освіти як активного суб'єкта наукової комунікації і ключового елемента системи наукометричного супроводу науково-дослідної діяльності вчених.

Доведено доцільність розгляду академічної бібліотеки у соціотехнічному вимірі, на чому акцентує Д. Соловяненко (2011), зазначаючи, що бібліотека як соціотехнічна система функціонує не лише як електронне сховище наукових публікацій, а як інтегроване інформаційно-дослідницьке середовище – «робочий стіл ученого», оснащений необхідним інструментарієм для проведення наукових досліджень.

Застосування системного аналізу дало змогу С. Хрущ (2023) обґрунтувати та визначити ключові компетентності бібліотечного фахівця, що забезпечують ефективне впровадження інновацій у медіапростір сучасних бібліотек і сприяють підвищенню якості інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів.

У публікації О. Воскобойнікової-Гузевої (2017) застосовано системний підхід до вивчення методологічного інструментарію дисертаційних досліджень, який реалізується з використанням методів аналізу і синтезу.

Системний підхід до вивчення соціальних об'єктів у проблемному полі дослідження бібліотекознавства, інформаційних наук та соціальної справедливості застосовано Г. Салатою (2019).

Не заглиблюючись у подальший аналіз бібліотекознавчого наукового дискурсу, слід зазначити, що системний підхід посідає провідне місце серед фундаментальних методологічних засад сучасного наукового пізнання. Його використання у бібліотекознавчих дослідженнях дає змогу розглядати бібліотеку як цілісну динамічну систему, що поєднує організаційні, технологічні та комунікаційні компоненти, взаємопов'язані між собою і зумовлені провідними тенденціями розвитку інформаційного суспільства. Саме такий підхід створює теоретичне підґрунтя для осмислення ролі академічних бібліотек у науково-інформаційному просторі та визначення напрямів їх подальшої еволюції.

Метою статті є сформулювати основні підходи до аналізу цифрового репозитарію бібліотеки закладу вищої освіти як системного об'єкта.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою системного підходу є дослідження значущих взаємодій між різними елементами структури, що базується на такому принципі: зміни в одному елементі впливають на ефективність функціонування інших елементів і, зрештою, на загальну результативність.

Методологічні принципи системного підходу базуються на сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, що виконує евристичну функцію у науковому пізнанні об'єкта.

Системний підхід передбачає розчленовування багатокомпонентних об'єктів на основі принципу визначення найбільш значущих зв'язків, враховуючи різноманітність їхніх типів у кожній конкретній складовій.

Методологічна специфіка системного підходу полягає у вивченні закономірностей і механізмів формування складного об'єкта з його складових. Особлива увага зосереджується на різноманітності внутрішніх і зовнішніх зв'язків, а також на процесі інтеграції ключових понять у єдину теоретичну модель, що дозволяє розкрити сутність цілісності об'єкта.

Спираючись на визначення, заведені у теорії систем, можна виокремити основні інваріантні ознаки поняття «система» (Кононенко, 2009):

- 1) це цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів;
- 2) система перебуває у взаємодії та єдності із середовищем;
- 3) кожна досліджувана система є складником системи вищого порядку;
- 4) водночас її елементи зазвичай розглядаються як системи нижчого порядку.

Обравши об'єктом дослідження цифровий репозитарій, бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО) як системне утворення, відповідно до наведених складових визначимо, що:

- цифровий репозитарій бібліотеки ЗВО як система має комплекс взаємопов'язаних елементів: інформаційно-ресурсне забезпечення, програмно-технологічне забезпечення, професійно-ресурсне забезпечення;
- цифровий репозитарій утворює єдність із середовищем ЗВО відповідно до наукового й освітнього процесів університету та із бібліотекою ЗВО як координатор і основний виконавець створення та функціонування репозитарію;
- цифровий репозитарій є елементом бібліотеки університету як системи більш високого порядку;
- елементи цифрового репозитарію виступають як системи більш низького порядку відносно діяльності бібліотеки університету.

Основні принципи системного підходу неодноразово зафіксовані у багатьох наукових працях, стосовно цифрового репозитарію є керівними ідеями та основоположними засадами, що відображають закономірності його розвитку. Розкриємо їх сутність у окресленні цифрового репозитарію бібліотеки ЗВО.

Принцип кінцевої мети – функціонування та розвиток системи і всіх її складових повинні спрямовуватись на досягнення певної глобальної мети. Функціонування цифрового репозитарію бібліотеки ЗВО орієнтоване на досягнення основної мети – надання відкритого доступу до інтелектуальних продуктів університетської спільноти засобами інтернет-технологій, розповсюдження цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства.

Принципи єдності, зв'язаності і модульності передбачають розгляд об'єкта як цілісного утворення (принцип єдності) та одночасно дослідження взаємодії його окремих складових (принцип зв'язаності). Цифровий репозитарій розглядається як єдине ціле у взаємозв'язку таких компонентів: освітньо-наукові ресурси ЗВО, освітньо-наукова діяльність академічної спільноти університету, компетентності академічної спільноти у концепціях відкритої науки та відкритого доступу, а також компетентності бібліотечних фахівців у забезпеченні функціонування репозитарію та методичній підтримці його використання академічною спільнотою.

Принцип ієрархії – виявлення або створення ієрархічних зв'язків, модулів, цілей. Будь-який об'єкт, з одного боку, входить до метаоб'єкта (надоб'єкта), тобто у відносно більш масштабну структуру, де досліджуваний елемент є складовою частиною. З іншого боку, він відокремлений від надоб'єкта більш високого рівня ієрархії, роль якого можуть виконувати: 1) інший об'єкт (соціальний, виробничий, економічний, технічний тощо), до якого цей елемент належить як частина або виконує певну функцію, та 2) зовнішнє середовище – відокремленість від метаоб'єкта не перешкоджає взаємодії з ним як з єдиним цілим.

Репозитарій є багаторівневою ієрархічною структурою, для якої надструктурою виступає бібліотека, а зовнішнім середовищем – заклад вищої освіти. Відповідно до принципу ієрархії, репозитарій відокремлений від надструктури, проте ця відокремленість не заважає взаємодіяти з нею як з єдиним цілим, формуючи архів інформаційних ресурсів та забезпечуючи до нього доступ.

Принцип функціональності передбачає, що структура будь-якої системи безпосередньо визначається її функціональним призначенням і перебуває в тісному взаємозв'язку з виконуваними нею завданнями. У контексті діяльності інституційних репозитаріїв цей принцип реалізується через систему їхніх основних функцій, зокрема:

- наукова функція спрямована на підтримку та активізацію науково-дослідного процесу;
- освітня функція – на забезпечення потреб освітнього процесу та академічного навчання;
- довідково-інформаційна функція орієнтована на задоволення інформаційних запитів користувачів;
- кумулятивна функція полягає у формуванні, поповненні та збереженні бібліотечного фонду оригінальними електронними документами й цифровими копіями друкованих видань.

Виконання цих функцій забезпечує:

- централізоване і довготривале зберігання в електронному вигляді повних текстів освітньо-наукових ресурсів закладу вищої освіти;
- сприяння зростанню популярності ЗВО шляхом представлення її наукової продукції у глобальній мережі;
- збільшення цитування наукових публікацій працівників ЗВО шляхом забезпечення вільного доступу до них за допомогою інтернету;
- створення надійної і доступної системи обліку публікацій навчальних і наукових творів кафедр і окремих працівників.

Принцип розвитку – здатність до вдосконалення та еволюції об'єкта за умови збереження його якісних властивостей. Здатність штучних об'єктів до розвитку

визначається наявністю таких характеристик, як самонавчання, самоорганізація та штучний інтелект.

Принцип розвитку репозитарію як системи забезпечується розвитком науково-дослідницьких компетентностей академічної спільноти університету, компетентностями бібліотечних фахівців у розвитку його функціонування, науково-методичною роботою бібліотеки, творчою та інноваційною активністю персоналу бібліотеки.

Принцип децентралізації – це компроміс між повною централізацією та здатністю окремих частин реагувати на вплив зовнішнього середовища. Повністю централізована структура є негнучкою, неспроможною швидко пристосовуватися до змінних умов. У випадку високого ступеня децентралізації складніше узгоджувати функціонування елементів для досягнення спільної мети; необхідний стійкий механізм регулювання, який запобігає значним відхиленням від поведінки, спрямованої на досягнення цієї мети. За відсутності такого механізму певний рівень централізації стає об'єктивною необхідністю, проте він повинен залишатися мінімальним, щоб забезпечити ефективне досягнення глобальної мети.

Із погляду централізації репозитарій є складовою бібліотеки, яка, зі свого боку, є структурним підрозділом ЗВО, однак окремими своїми елементами репозитарій може реагувати на зміни зовнішнього середовища. Такими, зокрема, можуть бути розвиток концепції відкритої науки та відкритого доступу, нові вимоги до програмних засобів, вимоги розвитку цифрового середовища до компетентностей бібліотечних фахівців та користувачів тощо.

Складність є важливою класифікаційною ознакою об'єктів, проте чіткого формального визначення сьогодні не існує. Вона часто проявляється через ієрархію: складні об'єкти містять взаємозалежні підструктури, які, зі свого боку, мають власні підструктури, аж до найнижчого рівня елементарних компонентів. Враховуючи кількість елементів, їх різноманітність, властивості та чисельність зв'язків, цифровий репозитарій бібліотеки ЗВО можна розглядати як складний об'єкт.

Як складова бібліотеки репозитарій містить різноманітні елементи, пов'язані між собою прямими та зворотними зв'язками: «автор–бібліотекар–автор», «автор–твір–колекція», «автор–депозитор», «твір–колекція–фонд», «структурний підрозділ–колекція–фонд» та ін.

Системний підхід поєднує аналіз структури і функцій об'єкта з визнанням суттєвих чинників впливу середовища на функціонування репозитарію і його зворотний вплив на зовнішнє середовище.

Зазначимо, що у системному аналізі виділяють *явні (формальні) функції*, зафіксовані в нормативних документах, усвідомлені і прийняті причетними до існування об'єкта й підконтрольні їм, та *латентні (приховані) функції*, які є офіційно незаявленими, але насправді здійснюються.

Якщо узагальнено сформулювати основну функцію репозитарію, то це – забезпечення вільного доступу до освітньо-наукових ресурсів закладу вищої освіти і підтримка відкритої науки.

Латентною (прихованою) функцією умовно можна визначити забезпечення постійного підвищення обізнаності користувачів у питаннях самостійного пошуку необхідної інформації, сприяння розвитку інформаційної культури та вдосконалення дослідницьких компетентностей студентів, аспірантів, викладачів, підвищення рейтингу ЗВО та представників наукової спільноти, підвищення якості

наукової комунікації; дотримання в науковій установі правил і норм академічної доброчесності. Ці положення зафіксовані у Концепціях розвитку багатьох бібліотек України.

Відповідно до положень про інституційні репозитарії, розроблених бібліотеками закладів вищої освіти, можна виокремити низку базових властивостей, притаманних цим інформаційним системам, зокрема:

- забезпечення відкритого і безоплатного повнотекстового доступу до наукових матеріалів з наданням користувачам розширених можливостей для пошуку, систематизації та ієрархічного перегляду ресурсів за фондами, колекціями, авторами, назвами, ключовими словами, датами публікації та іншими бібліографічними параметрами.
- популяризація здобутків, отриманих академічною спільнотою ЗВО;
- підвищення рейтингу шляхом представлення наукових праць та інших матеріалів, що видаються в університеті.

Репозитарій відповідає принципу *відкритої системи*, яка перебуває у стані постійної взаємодії (обміну) із навколишнім середовищем – це обмін інформаційними ресурсами, взаємодія між університетською спільнотою та фахівцями бібліотеки, взаємодії у системі «людина–техніка».

У загальній теорії систем використовується поняття «ціннісно-орієнтована система», у якому відтворюється концепція цінностей, головне положення якої полягає у тому, що діяльність людей, організацій та суспільства має ціннісно-орієнтований характер.

Поняття «ціннісно-орієнтована система» вповні екстраполюється на функціонування цифрового репозитарію ЗВО із погляду:

- цінностей відкритої науки та відкритого доступу, які забезпечуються функціонуванням репозитарію бібліотеки ЗВО;
- цінностей у функціонуванні ЗВО, структурною технологічною складовою якого є репозитарій;
- цінностей діяльності бібліотек ЗВО;
- професійних цінностей бібліотечних фахівців.

Окреслимо зміст цих складових.

1. Цінності відкритої науки – ключові цінності та принципи відкритої науки, задекларовані міжнародними інституціями, зокрема ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021). Поміж них:

- **суспільна користь** – відкрита наука має належати і приносити користь усьому людству. З цією метою наукові знання мають бути у відкритому доступі, а наукові досягнення – частиною суспільного надбання;
- **справедливість і рівність** – забезпечення рівних можливостей для дослідників, створення умов для справедливого і взаємовигідного обміну науковими ресурсами та результатами досліджень, а також умови для рівного доступу до наукових знань як тих, хто їх створює, так і тих, хто ними користується;
- **якість і доброчесність** – повага до академічних свобод і прав людини, сприяння забезпеченню високої якості досліджень за допомогою об'єднання різноманітних джерел знань і надання вільного доступу до методів досліджень та наукових результатів, що створює умови для їх ретельного аналізу й перевірки з використанням прозорих процедур;

– **різноманітність та інклюзивність** – охоплення різноманітних знань, практик, методів і форм роботи, мов, результатів і тем досліджень, які відповідають потребам і відображають епістемічний плюралізм наукової спільноти загалом, різних дослідницьких колективів та окремих науковців, а також громадськості та носіїв знань за межами традиційної наукової спільноти.

2. Цінності освітньо-наукової діяльності ЗВО

Зкладами вищої освіти сьогодні визначено сталі ціннісні орієнтири науково-освітньої діяльності. Зокрема, поміж них:

– **єдність науки і навчання** – гармонійне поєднання освітнього процесу із науковими дослідженнями, навчання на базі новітніх наукових результатів;

– **просвітительство** – підтримка, збагачення та поширення національних та загальнолюдських наукових і культурних надбань, збереження та популяризація наукових знань, художньої творчості й мистецьких цінностей;

– **креативність** – створення умов і виховання необхідних якостей для творчої діяльності викладачів і студентства, для продукування нових ідей, втілення оригінальних, нестандартних підходів у всіх напрямках університетської діяльності;

– **академічна відповідальність і чесність**, охорона права на інтелектуальну власність та застосування санкційних заходів у разі виявлення плагіату;

– **відкритість і толерантність** – міжкультурний діалог, вільний обмін інформацією, публічність наукових дискусій, міжнародна науково-освітня і культурна комунікація та співпраця;

– **досконалість** – орієнтація на найдосконаліші зразки навчального процесу, наукові активності, постійне покращення якості освіти і наукової роботи.

3. Цінності діяльності бібліотек ЗВО

Бібліотеки університетів сьогодні окреслюють свою місію та цінності (Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2021; Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024; Бруй & Корян, 2021), що дає змогу сформулювати таке її розуміння: *Сучасна бібліотека закладу вищої освіти* – інтелектуальна, комунікаційна та інноваційна відкрита платформа, що постає надійним партнером університетської і професійної спільноти у формуванні освітньо-наукового простору. Вона створює творче, комфортне й безпечне середовище, яке підтримує навчання, викладання, дослідження та особистісний розвиток, сприяючи становленню дослідницького університету світового рівня.

Цінності бібліотеки закладу вищої освіти охоплюють такі основні принципи:

– **спільнота і партнерство** – бібліотека формує середовище довіри, поваги й доброчесності, сприяє розвитку академічної спільноти та стимулює появу нових ідей. Вона активно співпрацює зі структурними підрозділами університету, надаючи ресурси та сервіси для підтримки освітніх і наукових програм, а також розвиває партнерські зв'язки з науковими установами та бібліотеками України і світу;

– **відкритість** – у своїй діяльності бібліотека дотримується принципів академічної свободи, забезпечує відкритий доступ до інформації та прозорість усіх сервісів;

– **користувачі та послуги** – кожен користувач бібліотеки є цінним і важливим. Установа оперативно реагує на їхні потреби, удосконалює послуги, забезпечує комфортні умови для навчання та досліджень і гарантує високу якість інформаційних сервісів;

- **розвиток та інноваційність** – бібліотекарі постійно підвищують свій професійний рівень, обмінюються досвідом, проводять дослідження та впроваджують інноваційні підходи у своїй діяльності;

- **академічна доброчесність** – бібліотека підтримує політику університету щодо дотримання академічної доброчесності як основи стандартів вищої освіти;

- **науковість** – установа сприяє розвитку освіти і науки, надаючи доступ до сучасних інформаційних ресурсів, знань та ідей, дбаючи про зручність і оперативність їх використання;

- **професіоналізм** – бібліотека дотримується високих стандартів управління та обслуговування, забезпечуючи ефективність усіх своїх програм і сервісів;

- **інновації** – у своїй роботі бібліотека впроваджує новітні інформаційні технології та рішення, щоб якнайповніше задовольняти потреби користувачів.

4. Професійні цінності фахівців бібліотеки ЗВО

У широкому розумінні професійні цінності – це орієнтири, що визначають вибір, опанування та використання людиною своєї професійної діяльності, сприяють досягненню майстерності й ефективному розв'язанню професійних завдань.

Задля забезпечення ефективного доступу до дослідницьких даних на всіх етапах наукового дослідження професійні цінності фахівців полягають у самоосвіті, професійному вдосконаленні, обміні знаннями та впровадженні інновацій. Бібліотекарі ЗВО розробляють інструктивні матеріали, відеолекції, тренінги з питань відкритої науки та відкритого доступу, представляючи таким чином не тільки власні професійні цінності, а і сприяють забезпеченню цінностей академічної спільноти університету.

Підсумовуючи, зазначимо, що ціннісні норми функціонування репозитарію як системи базуються на принципах *взаємозв'язку* та *узгодженості* між цінностями відкритої науки, цінностями освітньо-наукової діяльності ЗВО, ціннісними орієнтаціями академічної спільноти та бібліотечних фахівців.

ВИСНОВКИ

Системний підхід до вивчення функціонування репозитарію бібліотеки ЗВО методологічно спрямований на розкриття його цілісності як об'єкта дослідження, виявлення різноманітних типів зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину.

Принципи системного підходу, застосовані до аналізу цифрового репозитарію, зокрема принцип кінцевої мети, принципи єдності, зв'язаності і модульності, принцип ієрархії, принцип функціональності, принцип розвитку, принцип децентралізації, дали змогу визначити цифровий репозитарій бібліотеки ЗВО як складну систему зі значною кількістю елементів, їх різноманітністю, різними властивостями, варіативністю та кількістю прямих і зворотних зв'язків.

Цифровий репозитарій ЗВО як ціннісно-орієнтована система базується на принципах взаємозв'язку та узгодженості між:

- цінностями відкритої науки та відкритого доступу, які забезпечуються його функціонуванням;

- цінностями освітньо-наукової діяльності ЗВО;

- цінностями діяльності бібліотек ЗВО;

- професійними цінностями розвитку й саморозвитку бібліотечних фахівців ЗВО.

Евристична функція системного аналізу у науковому пізнанні цифрового репозитарію бібліотеки ЗВО дає змогу виявити його сутність як цілісної системи, об'єднати основні елементи його функціонування у єдину теоретичну картину.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бруй, О. (2006). Інституційний репозитарій: перші кроки. *Бібліотечний форум України*, 4(14), 14–17.
- Бруй, О. (2022, 6–7 жовтня). Роль бібліотеки у розробленні та реалізації політики відкритої науки університету. На прикладі КПІ ім. Ігоря Сікорського. В *University Library at new stage of social communications development* [Матеріали конференції]. Наукова бібліотека Українського державного університету науки і технологій. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26789/15271
- Бруй, О., & Корян, Ю. (Уклад.). (2021). *Стратегія Бібліотеки КПІ: 2021–2025 рр.* Ліра-К. <https://ela.kpi.ua/items/3919c476-d308-482b-b980-e38f549f5b1e>
- Воскобойнікова-Гузєва, О. В. (2017). Розвиток методології бібліотекознавчих досліджень: традиції та новації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 26–31.
- Карпенко, О. О., & Кобижча, Н. І. (2023). Інституційні репозитарії закладів вищої освіти України з підготовки фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи як складова якості наукової комунікації в сучасному освітньому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 76–82. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284665>
- Касьян, В., & Кушнар'єв, В. (2023). Бібліотеки закладів вищої освіти у поширенні практик відкритої науки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 12, 27–38. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.12.2023.293568>
- Кононенко, С. А. (2009). Системний підхід та сучасні теорії цінностей. В *Актуальні проблеми психології: Т. 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія* (Вип. 12, с. 215–233). Інформаційно-аналітичне агентство. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0f58764f-2085-40c5-98af-bc79fd5b4445/content>
- Куліш, Ю. О. (2024). *Бібліотека закладу вищої освіти в системі наукометричного супроводу науково-дослідної діяльності* [Дисертація кандидата наук із соціальних комунікацій, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Національний університет «Києво-Могилянська академія». (2021, 17 червня). *Концепція розвитку Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на період 2021–2025 рр.* Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4a4ab644-36a6-467a-9ab0-fafdc51c5989/content>
- Салата, Г. (2019). Бібліотекознавство, інформаційні науки та соціальна справедливість. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 3, 10–18. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169662>
- Соловяненко, Д. (2011). Академічні бібліотеки у новому соціотехнічному вимірі: Частина четверта. Сучасний рівень дискурсу академічного бібліотекознавства та поступ е-науки. *Бібліотечний вісник*, 1, 8–24.
- Український державний університет імені Михайла Драгоманова. (2024, 28 березня). *Стратегія розвитку Наукової бібліотеки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова на період 2024–2028 рр.* Наукова бібліотека Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. https://lib.udu.edu.ua/pdf-files/Stratehiia_2024-2028.pdf

- Хрущ, С. С. (2023). Компетентності бібліотечного фахівця як чинник формування інноваційного медіапростору. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 156–164. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294101>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546>

REFERENCES

- Brui, O. (2006). Instytutsiinyi repozytarii: pershi kroky [Institutional repository: First steps]. *Biblioteknyi forum Ukrainy*, 4(14), 14–17 [in Ukrainian].
- Brui, O. (2022, October 6–7). Rol biblioteki u rozroblenni ta realizatsii polityky vidkrytoi nauky universytetu. Na prykladi KPI im. Ihoria Sikorskoho [The library role in the development and implementation of the open science policy of the university. On the example of the Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute]. In *University Library at new stage of social communications development* [Conference proceedings]. Scientific Library of the Ukrainian State University of Science and Technologies. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26789/15271 [in Ukrainian].
- Brui, O., & Korian, Yu. (Comps.). (2021). *Stratehiia Biblioteki KPI: 2021–2025 rr.* [KPI Library Strategy: 2021–2025]. Lira-K. <https://ela.kpi.ua/items/3919c476-d308-482b-b980-e38f549f5b1e> [in Ukrainian].
- Dragomanov Ukrainian State University. (2024, March 28). *Stratehiia rozvytku Naukovoi biblioteki Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova na period 2024–2028 rr.* [Development strategy of the Scientific Library of the Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University for the period 2024–2028]. Scientific Library of the Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University. https://lib.udu.edu.ua/pdf-files/Stratehiia_2024-2028.pdf [in Ukrainian].
- Karpenko, O. O., & Kobyzhcha, N. I. (2023). Instytutsiinyi repozytarii zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy z pidhotovky fakhivtsiv u haluzi informatsiinoi, biblioteknoi ta arkhivnoi spravy yak skladova yakosti naukovo komunikatsii v suchasnomu osvitnomu prostori [Institutional repositories of higher education institutions in Ukraine for training specialists in the field of information, library and archive studies as a component of academic communication quality in modern educational space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 76–82. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284665> [in Ukrainian].
- Kasian, V., & Kushnarov, V. (2023). Biblioteki zakladiv vyshchoi osvity u poshyrenni praktyk vidkrytoi nauky [Libraries of higher education institutions in the prevalence of open science practices]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 12, 27–38. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.12.2023.293568> [in Ukrainian].
- Khrushch, S. S. (2023). Kompetentnosti biblioteknoho fakhivtsia yak chynnyk formuvannia innovatsiinoho mediaprostoru [Competences of a library specialist as a factor in the formation of innovative media space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 156–164. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294101> [in Ukrainian].
- Kononenko, S. A. (2009). Systemnyi pidkhid ta suchasni teorii tsinnosti [Systemic approach and modern theories of values]. In *Aktualni problemy psykholohii: T. 10. Psykholohiia navchannia. Henetychna psykholohiia. Medychna psykholohiia* [Current issues in psychology: Vol. 10. Psychology of learning. Genetic psychology. Medical psychology] (Iss. 12, pp. 215–233). Informatsiino-analitychne ahentstvo. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0f58764f-2085-40c5-98af-bc79fd5b4445/content> [in Ukrainian].
- Kulish, Yu. O. (2024). *Biblioteka zakladu vyshchoi osvity v systemi naukometrychnoho suprovodu nauково-doslidnoi diialnosti* [Library of a higher education establishment in the system of

- scientometric support of research activities] [PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- National University of Kyiv-Mohyla Academy. (2021, June 17). *Kontseptsiiia rozvytku Naukovoï biblioteky Natsionalnoho universytetu "Kyievo-Mohylianska akademiia" na period 2021–2025 rr.* [Concept of development of the Scientific Library of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" for the period 2021–2025]. Scientific Library of the National University of Kyiv-Mohyla Academy. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4a4ab644-36a6-467a-9ab0-fafdc51c5989/content> [in Ukrainian].
- Salata, H. (2019). Bibliotekoznavstvo, informatsiini nauky ta sotsialna spravedyvist [Library and information sciences and social justice]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 3, 10–18. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169662> [in Ukrainian].
- Solovianenko, D. (2011). Akademichni biblioteky u novomu sotsiotekhničnomu vymiri: Chastyna chetverta. Suchasnyi riven dyskursu akademichnoho bibliotekoznavstva ta postup e-nauky [Academic libraries in a new socio-technical dimension: Part Four. The current level of discourse in academic library science and the progress of e-science]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 8–24 [in Ukrainian].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546> [in English].
- Voskoboinikova-Huzieva, O. V. (2017). Rozvytok metodolohii bibliotekoznavchych doslidzhen: tradytsii ta novatsii [Development of methodology of library and research studies: Traditions and news]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 26–31 [in Ukrainian].

UDC 021.61:004]:027.7:[316.752:001.103-025.28

Ivan Kurhanskyi,
PhD Student,
029 Information, Library and Archival Studies,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: ivan.kurhanskyi@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-5705-5378

LIBRARY DIGITAL REPOSITORY IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION: SYSTEMIC APPROACH

The aim of the article is to formulate main approaches to the analysis of the digital repository of a higher education institution library as a systemic object.

Research methods. A set of general scientific methods of generalisation, systematisation, and forecasting is applied; the method of ascending from the abstract to the concrete is used to identify and isolate the elements of the digital repository of a higher education institution library, their essential properties and interrelationships.

The scientific novelty grounds on the application of principles of a systematic approach to the repository of a higher education institution library and its consideration as an integral system in a set of interrelated elements: educational and scientific resources of higher education institutions, competence of the academic community in the concepts of open science and competence of library specialists in the diversity of their internal and external connections; principles of the repository's functioning as a value-oriented system in the interconnection and consistency between the values of open science and open access, which are ensured by its functioning, are formulated; values of educational and scientific activities of higher education

institutions; values of higher education institutions' library activities; professional values of development and self-development of library specialists.

Main conclusions. The principles of the systematic approach applied to the analysis of the digital repository, in particular the principle of ultimate goal, the principles of unity, connectivity and modularity, the principle of hierarchy, the principle of functionality, the principle of development and the principle of decentralisation, make it possible to define the digital repository of the higher education institutions library as a complex system with a significant number of elements, their diversity, different properties of elements, different quality and quantity of direct and reverse links.

The digital repository of higher education institutions as a value-oriented system is based on the principles of interconnection and consistency between the values of open science and open access, which are ensured by its functioning; the values of educational and scientific activities of higher education institutions; the values of higher education institutions' library activities; the professional values of development and self-development of higher education institutions' library specialists.

Keywords: digital repository; open access; higher education institution library; systematic approach; value-oriented system.

Надійшла 11.08.2025

Прийнята 20.10.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 29.12.2025